

- Tsibidaki, A. (2021). Anxiety, meaning in life, self-efficacy and resilience in families with one or more members with special educational needs and disability during COVID-19 pandemic in Greece. *Research in Developmental Disabilities*, 109, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2020.103830>
- Werner, S. & Shulman, C. (2013). Subjective well-being among family caregivers of individuals with developmental disabilities: The role of affiliate stigma and psychosocial moderating variables. *Research in Developmental Disabilities*, 34 (11), 4103-4114. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.08.029>
- Winger, J.G., Adams, R.N., & Mosher, C.E. (2015). Relations of meaning in life and sense of coherence to distress in cancer patients: a meta-analysis. *Psycho-Oncology*, 25(1), 2-10. <https://doi.org/10.1002/pon.3798>
- Wong, P.T.P., & Wong, L.C.J. (2012). A meaning-centered approach to building youth resilience. In P.T.P. Wong (Ed.), *The human quest for meaning: Theories, research, and applications* (2nd ed., pp. 585–617). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Yilmaz, G. (2019). Spiritual Orientation, Meaning in Life, Life Satisfaction, and Well-Being in Mothers with Disabled Children. *Journal of Religion and Health*, 58(6), 2251- 2262. <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00925-4>

ΝΟΗΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΕΥΖΩΙΑ ΓΟΝΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ: Ο ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΥΡΕΣΗΣ ΟΦΕΛΟΥΣ

Μαυρίδου Αναστασία

Σχολική Ψυχολόγος ΠΕ23, Υποψήφια διδάκτορας

Πλατσίδου Μαρία

Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Περίληψη

Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει αν η στρατηγική εύρεσης οφέλους (που εστιάζει στο νόημα) διαμεσολαβεί στη σχέση μεταξύ του καθολικού και του καταστασιακού νοήματος των γονέων που ανατρέφουν ένα παιδί με αναπηρία με την υποκειμενική τους ευζωία. Εξετάστηκαν 186 γονείς με ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς που μετρούσαν την παρουσία νοήματος στη ζωή (καθολικό νόημα), τον προσωπικό έλεγχο (καταστασιακό νόημα), την στρατηγική εύρεσης οφέλους, και την οικογενειακή ικανοποίηση και υποκειμενική ευτυχία (υποκειμενική ευζωία). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η στρατηγική εύρεσης οφέλους λειτουργεί ως διαμεσολαβητικός παράγοντας, δηλαδή εξηγεί ένα μέρος της προβλεπτικής σχέσης της παρουσίας νοήματος στη ζωή και του προσωπικού ελέγχου με τις διαστάσεις της υποκειμενικής ευζωίας που μελετήθηκαν.

Λέξεις κλειδιά: Στρατηγική εύρεσης οφέλους, νόημα στη ζωή, υποκειμενική ευζωία, αναπηρία

Χρηματοδότηση:

Η παρούσα εργασία χρηματοδοτήθηκε από τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στα πλαίσια του Προγράμματος Ερευνητικών Επιχορηγήσεων 2023.

1. Εισαγωγή

Αναμφίβολα, η γέννηση και η ανατροφή ενός παιδιού με αναπηρία είναι ένα σημαντικό γεγονός ζωής για τους γονείς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι η παρουσία ενός παιδιού με αναπηρία είναι πιθανόν να προκαλέσει «ψυχολογικό βάρος» (McLaughlin, 2012) που επιφέρει σοβαρές και μακροχρόνιες επιπτώσεις στην οικογένεια. Από την άλλη, σε ένα σημαντικό αριθμό ερευνών οι γονείς παιδιών με αναπηρία αναφέρουν θετικές επιπτώσεις στην οικογενειακή τους ζωή και ικανοποιητική υποκειμενική ευζωία (Bayat, 2007· Jess et al., 2017). Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν την υποκειμενική ευζωία των γονέων, ένας εκ των οποίων είναι οι στρατηγικές αντιμετώπισης που επιλέγουν για να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις που συνεπάγεται η αναπηρία του παιδιού τους (Vernhet et al., 2018). Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι στρατηγικές αντιμετώπισης που εστιάζουν στο νόημα στη ζωή, γιατί έχουν αποδειχθεί κεντρικής σημασίας στην αντιμετώπιση σοβαρών γεγονότων ζωής.

Στην παρούσα έρευνα, εξετάζεται ο διαμεσολαβητικός ρόλος μιας τέτοιας στρατηγικής, της εύρεσης οφέλους, στην επίδραση που ασκεί το νόημα στη ζωή στην υποκειμενική ευζωία των γονέων που ανατρέφουν ένα παιδί με αναπηρία. Για την κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα στο νόημα στη ζωή, την υποκειμενική ευζωία και τη στρατηγική εύρεσης οφέλους, υιοθετήθηκε το Μοντέλο Δημιουργίας Νοήματος που εξηγείται παρακάτω.

1.1. Το Μοντέλο Δημιουργίας Νοήματος

Περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα διαχειρίζονται σοβαρά γεγονότα ζωής, το Μοντέλο Δημιουργίας Νοήματος (George & Park, 2016) αποδίδει σημαντικό ρόλο στο νόημα στη ζωή (δηλαδή, την αίσθησή μας για κατανόηση, σκοπό και σημαντικότητα). Το μοντέλο περιγράφει δυο επίπεδα νοήματος: το καθολικό και το καταστασιακό νόημα. Το καθολικό νόημα περιλαμβάνει τις πεποιθήσεις, τους στόχους και την υποκειμενική αίσθηση νοήματος στη ζωή. Το καταστασιακό νόημα περιλαμβάνει την εκτίμηση ενός συγκεκριμένου στρεσογόνου παράγοντα. Βασική αρχή του μοντέλου είναι πως, όταν τα άτομα αντιλαμβάνονται μια σημαντική ασυμφωνία ανάμεσα στο καθολικό και το καταστασιακό νόημα, είναι πιθανό να βιώσουν ψυχική δυσφορία και χαμηλά επίπεδα υποκειμενικής ευζωίας (Park, 2010). Έτσι, ξεκινούν προσπάθειες μείωσης της ασυμφωνίας μέσω της αξιοποίησης στρατηγικών αντιμετώπισης της κατάστασης για την επαναδημιουργία νοήματος. Στην περίπτωση των γονέων που περιμένουν παιδί, οι περισσότεροι υποθέτουν ότι το παιδί τους θα είναι υγιές. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, η διάγνωση της αναπηρίας είναι πιθανό να παραβιάσει τις πεποιθήσεις τους σχετικά με το πόσο δίκαιο είναι αυτό που τους έχει συμβεί. Για να επιλύσουν αυτή την ασυμφωνία μεταξύ του καθολικού και του καταστασιακού νοήματος, οι γονείς θα πρέπει είτε να επανεκτιμήσουν το καθολικό τους νόημα είτε να αλλάξουν το καταστασιακό τους νόημα με μια πιο ευνοϊκή κατανόηση της κατάστασης (Park, 2013), έτσι ώστε να μην οδηγηθούν σε δυσφορία και χαμηλή υποκειμενική ευζωία.

1.2. Καθολικό Νόημα, Καταστασιακό Νόημα και Υποκειμενική Ευζωία

Η υποκειμενική ευζωία αφορά στην προσωπική εκτίμηση για την ποιότητα της ζωής και περιλαμβάνει συναισθηματικές και γνωστικές αξιολογήσεις (Diener et al., 2002). Στην παρούσα έρευνα, η υποκειμενική ευζωία εξετάζεται μέσω της οικογενειακής ικανοποίησης και της υποκειμενικής ευτυχίας που αποτελούν ορισμένες από τις διαστάσεις της. Το νόημα στη ζωή είναι ένας από τους πολλούς παράγοντες που συμβάλλουν στην υποκειμενική ευζωία (Hammerton, 2022), ειδικά όταν κανείς αντιμετωπίζει αντίξοες καταστάσεις.

Στην έρευνα, εξετάστηκε μια διάσταση του καθολικού νοήματος, η υποκειμενική αίσθηση νοήματος στη ζωή, καθώς ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι η παρουσία νοήματος σχετίζεται με αυξημένα επίπεδα υποκειμενικής ευζωίας (García-Alandete, 2015), ακόμη και σε γονείς παιδιών με νοητική αναπηρία ή/και αυτισμό (Griffin & Gore, 2023). Η υποκειμενική αίσθηση νοήματος

εξετάστηκε με την παρουσία νοήματος στη ζωή, η οποία αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται ότι η ζωή του έχει σκοπό και νόημα (Steger et al., 2006). Σύμφωνα με τον Klinger (2012), η παρουσία νοήματος στη ζωή μπορεί να οδηγήσει σε θετικά συναισθήματα για τον εαυτό και να κινητοποιήσει στην αντιμετώπιση σοβαρών γεγονότων ζωής.

Το καταστασιακό νόημα που τα άτομα αποδίδουν στα σοβαρά γεγονότα ζωής καθορίζει και την ανταπόκρισή τους σε αυτά (Aldwin, 2007). Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι το καταστασιακό νόημα είναι ένας σημαντικός παράγοντας κατά την διαδικασία αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων. Για παράδειγμα, η εκτίμηση των σοβαρών γεγονότων ζωής ως ελέγξιμα, δίκαια και αβλαβή προκαλεί λιγότερο άγχος και δυσφορία (Olf, 2011). Σύμφωνα με το Μοντέλο, δεν είναι το ίδιο το γεγονός που μπορεί να προκαλέσει στρες σε ένα άτομο, αλλά ο τρόπος που θα αξιολογήσει το γεγονός αυτό (δηλαδή, το καταστασιακό νόημα). Η εκτίμηση του στρεσογόνου παράγοντα διαμορφώνεται από το αν το άτομο εκλαμβάνει το γεγονός ως απειλή ή πρόκληση ή αν θεωρεί ότι έχει τον έλεγχο του (Park, 2013).

Στην παρούσα έρευνα, το καταστασιακό νόημα εξετάστηκε μέσω της αίσθησης του προσωπικού ελέγχου που θεωρούν οι γονείς ότι διαθέτουν ενώπιον της αναπηρίας του παιδιού τους, καθώς έχει συνδεθεί με την υποκειμενική ευζωία (Şimşir Gökalp, 2023). Όπως διαπιστώθηκε, όσο μεγαλύτερη είναι η αίσθηση του προσωπικού ελέγχου τόσο μικρότερη η απειλητική διάσταση του γεγονότος και άρα μικρότερη η δυσφορία που προκαλεί (Riley & Park, 2014). Σε μια έρευνα των Platsidou et al. (υπό κρίση) που έγινε σε γονείς παιδιών με αναπηρία, βρέθηκε ότι η υψηλή αίσθηση προσωπικού ελέγχου συνέβαλε στην εκτίμηση της αναπηρίας ως μιας μη απειλητικής κατάστασης που δεν τους προκαλεί ψυχική δυσφορία.

1.3.Στρατηγική Εύρεσης Οφέλους και Υποκειμενική Ευζωία

Οι γονείς παιδιών με αναπηρία είναι επιρρεπείς σε αρνητικές εκτιμήσεις για την κατάσταση του παιδιού τους λόγω κοινωνικο-πολιτισμικών περιορισμών και κοινωνικο-οικονομικών στερήσεων (McConell et al., 2015). Ωστόσο, πλήθος ερευνών έχει δείξει ότι πολλοί γονείς καταφέρνουν να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και να προσαρμοστούν στην αναπηρία του παιδιού τους χρησιμοποιώντας κατάλληλες στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων (ΣΣΑΚ) (Vernhet et al., 2018).

Μια κατηγορία ΣΣΑΚ που κερδίζει αυξανόμενο ερευνητικό ενδιαφέρον είναι αυτές που εστιάζουν στο νόημα στη ζωή (Halama, 2014). Περιλαμβάνουν τις εκτιμήσεις που κάνει το άτομο γενικά για τη ζωή του (καθολικό νόημα) και ειδικά για τον στρεσογόνο παράγοντα (καταστασιακό νόημα), στοχεύοντας στη μείωση της ασυμφωνίας μεταξύ καθολικού και καταστασιακού νοήματος και τη διασφάλιση της υποκειμενικής ευζωίας. Τέτοιες στρατηγικές είναι η θετική επανεκτίμηση, η εύρεση οφέλους, η υπενθύμιση οφέλους, η αναδιοργάνωση προτεραιοτήτων (Ahmadi et al., 2022).

Στην παρούσα μελέτη, εξετάζεται η στρατηγική εύρεσης οφέλους που επικεντρώνεται στη θετική επίδραση και τα οφέλη της αναπηρίας που αναγνωρίζουν οι γονείς, σε αντίθεση με την μέχρι τώρα έρευνα που επικεντρώνονταν στις αρνητικές πλευρές της αναπηρίας. Πλήθος μελετών αναδεικνύει αναφορές θετικών αλλαγών και συναισθημάτων στους γονείς ή και σε άλλα μέλη της οικογένειας ως αποτέλεσμα της ανατροφής του παιδιού με αναπηρία (Ferrer et al., 2017). Προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τα αναφερόμενα οφέλη, οι ερευνητές έχουν αντικρουόμενες απόψεις (Beighton & Willis, 2017). Κάποιοι υποστηρίζουν ότι αυτά τα οφέλη υποδηλώνουν αληθινές και σταθερές αλλαγές που μεταμορφώνουν τους γονείς (Pelchat et al., 2009). Άλλοι τα θεωρούν ως δημιουργήματα της γνωστικής διαδικασίας για την αντιμετώπιση του στρεσογόνου παράγοντα, που παρακινεί τους ανθρώπους να αναζητήσουν και, αν χρειαστεί, ακόμη και να φανταστούν οφέλη (Gupta & Singhal, 2004). Στην παρούσα έρευνα ακολουθούμε την Folkman (2008) που υποστηρίζει ότι τα αναφερόμενα οφέλη, πραγματικά ή φανταστικά, βοηθούν στη διατήρηση των προσπαθειών αντιμετώπισης των αντιξοοτήτων και τη βελτίωση της υποκειμενικής ευζωίας.

2. Ερευνητικές υποθέσεις της παρούσας έρευνας

Η παραπάνω ανασκόπηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το νόημα στη ζωή σχετίζεται θετικά με την υποκειμενική ευζωία των γονιών που ανατρέφουν ένα παιδί με αναπηρία (Mines et al., 2015). Ωστόσο, η έρευνα σχετικά με τις ΣΑΑΚ με επίκεντρο το νόημα και την επίδρασή τους στην υποκειμενική ευζωία γονέων παιδιών με αναπηρία είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Έτσι, η παρούσα μελέτη εστιάζει στη μελέτη μιας τέτοιας στρατηγικής, την στρατηγική εύρεσης οφέλους.

Συγκεκριμένα, με βάση την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, αναμένεται ότι η παρουσία νοήματος και ο προσωπικός έλεγχος θα σχετίζονται θετικά με την οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία (Υπόθεση 1). Επιπλέον, υποθέτουμε ότι η εύρεση οφέλους θα σχετίζεται θετικά με όλες τις εξεταζόμενες μεταβλητές (Υπόθεση 2). Τέλος, αναμένεται ότι η στρατηγική εύρεσης οφέλους θα διαμεσολαβεί στη σχέση της παρουσίας νοήματος και του προσωπικού ελέγχου με την οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία (Υπόθεση 3).

3. Μέθοδος

3.1. Συμμετέχοντες/ουσες

Στην έρευνα συμμετείχαν 186 γονείς (135 γυναίκες και 51 άνδρες) που είχαν παιδιά ηλικίας 3-7 ετών με διαγνωσμένη αναπηρία, οι οποίοι είχαν μέση ηλικία 39.04 έτη (εύρος 25-63 έτη). Ο μέσος χρόνος που είχε μεσολαβήσει από όταν έλαβαν τη διάγνωση του παιδιού τους ήταν 2.99 έτη (T.A.=1.48).

3.2. Ερευνητικά εργαλεία

3.2.1. Παρουσία Νοήματος στη Ζωή

Η υποκειμενική αίσθηση νοήματος, ως ένδειξη του καθολικού νήματος, αξιολογήθηκε με την υποκλίμακα Παρουσία Νοήματος στη Ζωή του Meaning in Life Questionnaire (Steger et al., 2006). Η υποκλίμακα εκφράζει το κατά πόσο τα άτομα γνωρίζουν τι είναι αυτό που νοηματοδοτεί την ζωή τους και εξετάζεται μέσα από 5 δηλώσεις (π.χ., «Κατανοώ το νόημα της ζωής μου»).

3.2.2. Προσωπικός Έλεγχος

Το καταστασιακό νόημα εξετάστηκε με την υποκλίμακα Προσωπικός Έλεγχος του Stress Appraisal Measure (Peacock & Wong, 1990). Η υποκλίμακα εκφράζει το κατά πόσο το άτομο πιστεύει ότι έχει προσωπικό έλεγχο του στρεσογόνου γεγονότος και περιλαμβάνει 4 δηλώσεις (π.χ., «Έχω την ικανότητα να τα πάω καλά σε αυτή την κατάσταση.»)

3.2.3. Στρατηγική εύρεσης οφέλους στην αναπηρία

Εξετάστηκε με την Κλίμακα Εύρεσης Οφέλους που δημιουργήθηκε από τις ερευνήτριες για τις ανάγκες της έρευνας. Η κλίμακα αξιολογεί τα οφέλη που εντοπίζουν οι γονείς καθώς βιώνουν την αναπηρία του παιδιού τους(π.χ., «Ενισχύθηκε η πίστη μου στο Θεό.»).

3.2.4. Οικογενειακή ικανοποίηση

Αποτελεί την πρώτη μέτρηση της υποκειμενικής ευζωίας και αξιολογήθηκε με την Family Satisfaction Scale (Olson & Wilson, 1982). Αποτελείται από 10 ερωτήσεις(π.χ.,«Πόσο ικανοποιημένος/η είστε με το πόσο κοντά νιώθετε με τα μέλη της οικογένειάς σας;»).

3.2.5. Υποκειμενική ευτυχία

Είναι η δεύτερη μέτρηση της υποκειμενικής ευζωίας και αξιολογήθηκε με την Subjective Happiness Scale (Lyubomirsky & Lepper, 1999). Αποτελείται από 4 ερωτήσεις(π.χ.,«Πόσο θεωρείτε γενικά τον εαυτό σας ευτυχισμένο»).

4. Αποτελέσματα της έρευνας

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, οι γονείς ανέφεραν ότι βιώνουν υψηλή παρουσία νοήματος και μέτριο προς υψηλό βαθμό προσωπικού ελέγχου. Επίσης, βρέθηκε ότι βιώνουν οικογενειακή ικανοποίηση και υποκειμενική ευτυχία σε βαθμό υψηλότερο από το μέσο όρο της κάθε κλίμακας. Τέλος, ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν την στρατηγική εύρεσης οφέλους σε μέτριο προς υψηλό βαθμό.

Πίνακας 1.
Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και δείκτες αξιοπιστίας όλων των μεταβλητών της έρευνας

	M.O.	T.A	Cronbach's α
Καθολικό Νόημα			
Παρουσία Νοήματος στη Ζωή	5.34	0.94	0.88
Καταστασιακό Νόημα			
Προσωπικός Έλεγχος	3.65	0.69	0.74
Υποκειμενική Ευζωία			
Οικογενειακή Ικανοποίηση	3.69	0.70	0.91
Υποκειμενική Ευτυχία	4.57	1.09	0.76
Στρατηγική Εύρεσης Οφέλους	3.66	0.68	0.78

Σημείωση: Η απαντητική κλίμακα για τη μέτρηση της Παρουσίας Νοήματος στη Ζωή και της Υποκειμενικής Ευτυχίας ήταν από 1 ως 7, ενώ για τη μέτρηση του Προσωπικού Ελέγχου, της Οικογενειακής Ικανοποίησης και της Στρατηγικής Εύρεσης Οφέλους ήταν από 1 ως 5.

4.1 Διερεύνηση του διαμεσολαβητικού ρόλου της στρατηγικής εύρεσης οφέλους

Στη συνέχεια υπολογίστηκαν οι δείκτες συνάφειας Pearson μεταξύ των μεταβλητών. Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, η παρουσία νοήματος στη ζωή και ο προσωπικός έλεγχος παρουσιάζουν θετική, στατιστικά σημαντική συνάφεια με την υποκειμενική ευτυχία και την οικογενειακή ικανοποίηση, επαληθεύοντας τη πρώτη ερευνητική υπόθεση. Επίσης, βρέθηκε ότι η στρατηγική εύρεσης οφέλους συσχετίζεται θετικά με την παρουσία νοήματος και τον προσωπικό έλεγχο, αλλά και με τις διαστάσεις της υποκειμενικής ευζωίας, επαληθεύοντας τη δεύτερη ερευνητική μας υπόθεση.

Πίνακας 2.
Συσχετίσεις μεταξύ της Παρουσίας Νοήματος και του Προσωπικού Ελέγχου με την Οικογενειακή Ικανοποίηση και την Υποκειμενική Ευτυχία

	1.	2.	3	4.
1.Παρουσία Νοήματος στη ζωή	-			
2.Προσωπικός Έλεγχος	.292	-		
3.Οικογενειακή Ικανοποίηση	.332**	.329**	-	

4.Υποκειμενική Ευτυχία	.394**	.340**	.315**	-
5.Στρατηγική Εύρεσης οφέλους	.449**	.363**	.310**	.331**

Σημείωση: ** $p > 0.01$

Προκειμένου να ελεγχθεί η τρίτη ερευνητική υπόθεση, εφαρμόστηκε η ανάλυση διαμεσολάβησης με τη μακροεντολή PROCESS Model 4 στο SPSS (Hayes, 2022). Αρχικά, ελέγχθηκαν δυο μοντέλα όπου η στρατηγική εύρεσης οφέλους διαμεσολαβούσε στην επίδραση της παρουσίας νοήματος στη ζωή στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία. Οι αναλύσεις (βλ. Πίνακα 3) έδειξαν ότι οι άμεσες επιδράσεις του νοήματος στη ζωή στη στρατηγική εύρεσης οφέλους και της στρατηγικής εύρεσης οφέλους στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία ήταν στατιστικά σημαντικές. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι έμμεσες επιδράσεις του νοήματος στη ζωή στην οικογενειακή ικανοποίηση (NZ-Στρ-Οικ.Ικ) και την υποκειμενική ευτυχία (NZ-Στρ.-Υπ.Ευτχ) ήταν επίσης στατιστικά σημαντικές. Ως εκ τούτου, εφόσον τόσο οι άμεσες όσο και οι έμμεσες επιδράσεις βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές, υπάρχει μερική διαμεσολάβηση της στρατηγικής εύρεσης οφέλους στην επίδραση της παρουσίας νοήματος στη ζωή στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία.

Στην συνέχεια, ελέγχθηκαν δυο αντίστοιχα μοντέλα στα οποία η στρατηγική εύρεσης οφέλους διαμεσολαβούσε στην επίδραση του προσωπικού ελέγχου στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία. Στον Πίνακα 4 φαίνεται ότι οι άμεσες επιδράσεις του προσωπικού ελέγχου στη στρατηγική εύρεσης οφέλους και της στρατηγικής εύρεσης οφέλους στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία ήταν στατιστικά σημαντικές. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι έμμεσες επιδράσεις του προσωπικού ελέγχου στην οικογενειακή ικανοποίηση (ΠΡ.ΕΛ-Στρ-Οικ.Ικ) και την υποκειμενική ευτυχία (ΠΡ.ΕΛ-Στρ-Υπ.Ευτχ) ήταν επίσης στατιστικά σημαντικές. Εφόσον τόσο οι άμεσες όσο και οι έμμεσες επιδράσεις βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές, συμπεραίνεται ότι υπάρχει μερική διαμεσολάβηση της στρατηγικής εύρεσης οφέλους στην επίδραση του προσωπικού ελέγχου στην οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία.

Πίνακας 3.

Αποτελέσματα ανάλυσης διαμεσολάβησης της Στρατηγικής Εύρεσης Οφέλους (Στρ) στη Σχέση της Παρουσίας Νοήματος στη Ζωή (NZ) με την Οικογενειακή Ικανοποίηση (Οικ.Ικ) και την Υποκειμενική Ευτυχία (Υπ.Ευτχ)

				95% Διάστημα Εμπιστοσύνης			
				B	SE	Κατώτερο	Ανώτερο
Άμεσες επιδράσεις							
NZ	Στρ	→	NZ → Στρ	0.32***	0.04	0.231	0.420
			NZ → Οικ.Ικ	0.25***	0.05	0.146	0.354
			Στρ → Οικ.Ικ	0.21*	0.07	0.052	0.367
Έμμεσες επιδράσεις							
			NZ → Στρ → Οικ.Ικ	0.18**	0.05	0.067	0.266
Άμεσες επιδράσεις							
			NZ → Στρ	0.32***	0.04	0.231	0.420
			NZ → Υπ.Ευτχ	0.45***	0.07	0.302	0.615

NZ → Στρ → Υπ. Ευτχ	Στρ → Υπ. Ευτχ	0.31*	0.12	0.080	0.553
Έμμεσες επιδράσεις					
NZ → Στρ → Υπ. Ευτχ		0.35***	0.08	0.183	0.527

Σημείωση: ***p < 0.001 **p < 0.01 *p < 0.05

Πίνακας 4.

Αποτελέσματα ανάλυσης διαμεσολάβησης της Στρατηγικής Εύρεσης Οφέλους (Στρ) στη Σχέση του Προσωπικού Ελέγχου (ΠΡ.ΕΛ) με την Οικογενειακή Ικανοποίηση (Οικ.Ικ) και την Υποκειμενική Ευτυχία (Υπ.Ευτχ)

		B	SE	95% Διάστημα Εμπιστοσύνης	
				Κατώτερο	Ανώτερο
Άμεσες επιδράσεις					
ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Οικ. Ικ	ΠΡ.ΕΛ → Στρ	0.35***	0.06	0.225	0.493
	ΠΡ.ΕΛ → Οικ. Ικ	0.33***	0.07	0.197	0.480
	ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Οικ. Ικ	0.22*	0.07	0.077	0.378
	Έμμεσες επιδράσεις				
ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Οικ. Ικ	0.25**	0.07	0.108	0.406	
Άμεσες επιδράσεις					
ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Υπ. Ευτχ	ΠΡ.ΕΛ → Στρ	0.35***	0.06	0.225	0.493
	ΠΡ.ΕΛ → Υπ. Ευτχ	0.54***	0.11	0.323	0.760
	ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Υπ. Ευτχ	0.38**	0.11	0.155	0.616
	Έμμεσες επιδράσεις				
ΠΡ.ΕΛ → Στρ → Υπ. Ευτχ	0.40**	0.11	0.175	0.631	

Σημείωση: ***p < 0.001 **p < 0.01 *p < 0.05

5. Συζήτηση και Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, η παρουσία νοήματος (καθολικό νόημα) και ο προσωπικός έλεγχος (καταστασιακό νόημα) σχετίζονται θετικά με την οικογενειακή ικανοποίηση και την υποκειμενική ευτυχία (υποκειμενική ευζωία). Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία: υψηλή αίσθηση παρουσίας νοήματος και προσωπικού ελέγχου οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα υποκειμενικής ευζωίας για τους γονείς παιδιών με αναπηρία (Hammerton, 2022· Griffin & Gore, 2023).

Επιπλέον, η στρατηγική εύρεσης οφέλους που εστιάζει στο νόημα βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με τις διαστάσεις του νοήματος στη ζωή και τις μετρήσεις της υποκειμενικής ευζωίας. Στη μελέτη μας, όπως και σε άλλες έρευνες (π.χ., McConnel et al., 2014), η πλειοψηφία των γονέων που εξετάστηκαν εστιάζει στη θετική πλευρά της αναπηρίας χρησιμοποιώντας την στρατηγική εύρεσης οφέλους και αναγνωρίζοντας οφέλη από την αναπηρία του παιδιού τους. Βρέθηκαν θετικές συσχετίσεις της εύρεσης οφέλους τόσο με την οικογενειακή ικανοποίηση όσο και με την

υποκειμενική ευτυχία. Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι η χρήση ΣΑΑΚ που εστιάζουν στο νόημα επιδρά θετικά στη υποκειμενική ευζωία ατόμων που αντιμετωπίζουν σοβαρά γεγονότα ζωής, όπως μια ανίατη ασθένεια (Ahmadi et al., 2022), η πανδημία COVID -19 (Arslan & Yildirim, 2021) ή μια φυσική καταστροφή, όπως ένας ισχυρός σεισμός (Guo et al., 2013).

Τέλος, η παρούσα έρευνα επιβεβαίωσε την υπόθεση ότι η στρατηγική εύρεσης οφέλους έχει διαμεσολαβητικό ρόλο στη σχέση μεταξύ του νοήματος στη ζωή και της υποκειμενικής ευζωίας όπως τη βιώνουν οι γονείς που ανατρέφουν ένα παιδί με αναπηρία. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι η εύρεση οφέλους διαμεσολαβεί μερικώς στη σχέση της παρουσίας νοήματος και του προσωπικού ελέγχου, αντίστοιχα, με την οικογενειακή ικανοποίηση και με την υποκειμενική ευτυχία. Αυτό υποδηλώνει ότι τα άτομα που αντιλαμβάνονται μεγαλύτερη παρουσία νοήματος και προσωπικό έλεγχο στη ζωή τους και κάνουν χρήση της στρατηγικής εύρεσης οφέλους έχουν υψηλότερα επίπεδα οικογενειακής ικανοποίησης και υποκειμενικής ευτυχίας. Έτσι, η καλλιέργεια της αίσθησης του νοήματος στη ζωή και του προσωπικού ελέγχου μπορεί όχι μόνο να ενισχύσει άμεσα την υποκειμενική ευζωία αλλά και να την επηρεάσει έμμεσα μέσω της στρατηγικής εύρεσης οφέλους. Το εύρημα αυτό συμφωνεί και με τα ευρήματα άλλων ερευνητών (Beigthon & Willis, 2017, 2019· Dardas & Ahmad, 2015) ότι, υπό την παρουσία νοήματος στη ζωή, η στρατηγική εύρεσης οφέλους που εστιάζει στις θετικές επιδράσεις της αναπηρίας ενισχύει την επίδραση της γνωστικής και συναισθηματικής διάστασης της υποκειμενικής ευζωίας.

5.1. Εφαρμογές στη συμβουλευτική γονέων και περεταίρω έρευνα

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας σχετικά με το ρόλο της στρατηγικής εύρεσης οφέλους θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας που στοχεύουν στην ενίσχυση της υποκειμενικής ευζωίας γονέων παιδιών με αναπηρία. Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας χρειάζεται να στρέψουν την προσοχή των γονέων και στις θετικές εμπειρίες και πτυχές της σχέσης τους με το παιδί, ώστε να τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις της αναπηρίας. Για το σκοπό αυτό, πολύτιμο εργαλείο μπορεί να αποδειχθεί η εκπαίδευση των γονέων στη στρατηγική εύρεσης οφέλους, ώστε οι αρνητικές αντιλήψεις για την αναπηρία του παιδιού να αντικατασταθούν από πιο προσαρμοστικές εκτιμήσεις που θα εστιάζουν στις θετικές επιδράσεις ή συνέπειες του συμβάντος. Συνεπώς, κατά τις συμβουλευτικές παρεμβάσεις με αυτούς τους γονείς, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στο να αναλογιστούν, να ανακαλύψουν ή να συνειδητοποιήσουν τα πιθανά οφέλη που σχετίζονται με την αναπηρία του παιδιού τους, επειδή αυτό μπορεί να συνεισφέρει στην ενδυνάμωσή τους και τη βελτίωση της υποκειμενικής τους ευζωίας.

Ολοκληρώνοντας, αν και η παρούσα μελέτη ρίχνει φως στις σχέσεις ανάμεσα στο νόημα στη ζωή, τη στρατηγική εύρεσης οφέλους και την υποκειμενική ευζωία, είναι ανάγκη να διεξαχθούν έρευνες με διαχρονικό σχεδιασμό, καλύτερη εκπροσώπηση του δείγματος ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων για την επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφία

- Ahmadi, F., Khodayarifard, M., Rabbani, M., Zandi, S., & Sabzevari, M. (2022). Existential meaning-making coping in Iran: A qualitative study among patients with cancer. *Soc. Sci., 11*(2), 80. <https://doi.org/10.3390/socsci11020080>
- Aldwin, C.M. (2007). *Stress, coping, and development: An integrative approach*. Guilford Press.
- Arslan, G., & Yildirim, M. (2021). Meaning-based coping and spirituality during the COVID-19 pandemic: Mediating effects on subjective well-Being. *Front. Psychol. 12*:646572 1-9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.646572>
- Bayat, M. (2007). Evidence of resilience in families of children with autism. *Journal of Intellectual Disability Research, 51*(9), 702-714. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2007.00960.x>

- Beighton, C., & Wills, J. (2017). Are parents identifying positive aspects to parenting their child with an intellectual disability or are they just coping? A qualitative exploration. *Journal of Intellectual Disabilities*, 21(4), 325-345. <https://doi.org/10.1177/1744629516656073>
- Beighton, C., & Wills, J. (2019). How parents describe the positive aspects of parenting their child who has intellectual disabilities: A systematic review and narrative synthesis. *JARID*, 32(5), 1255-1279. <https://doi.org/10.1111/jar.12617>
- Dardas, L.A., & Ahmad, M.M (2015). Coping strategies as mediators and moderators between stress and quality of life among parents of children with autistic disorder. *Stress & Health*, 31(1), 5-12. <https://doi.org/10.1002/smi.2513>
- Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *The Oxford Handbook of Positive psychology* (pp. 187–194). Oxford University Press.
- Ferrer, F., Vilaseca, R. & Guàrdia Olmos, J. (2017). Positive perceptions and perceived control in families with children with intellectual disabilities: relationship to family quality of life. *Qual Quant*, 51, 903–918. <https://doi.org/10.1007/s11135-016-0318-1>
- Folkman, S. (2008). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress, & Coping*, 21, 3-14. <https://doi.org/10.1080/10615800701740457>
- Halama, P. (2014). Meaning in life and coping: Sense of meaning as a buffer against stress. In A. Batthyany & P. Russo-Netzer (Eds.), *Meaning in Positive and Existential Psychology* (pp. 239-250). https://doi.org/10.1007/978-1-4939-0308-5_14
- Hammerton, M. (2022). Well-being and meaning in life. *Canadian Journal of Philosophy*, 52(5), 573 – 587. <https://doi.org/10.1017/can.2023.1>
- Hayes, A.F. (2022). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (3rd ed.). Guilford Press.
- García-Alandete, J. (2015). Does meaning in life predict psychological well-being? *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(2), 89–98. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i2.27>
- George, L.S., & Park, C.L. (2016). Meaning in life as comprehension, purpose, and mattering: Toward integration and new research questions. *Review of General Psychology*, 20(3), 205-220. <https://doi.org/10.1037/gpr0000077>
- Griffin, J., & Gore, N. (2023). ‘Different things at different times’: Wellbeing strategies and processes identified by parents of children who have an intellectual disability or who are autistic, or both. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 36(4), 822–829. <https://doi.org/10.1111/jar.13098>
- Guo, M., Gan, Y., & Tong, J. (2013). The role of meaning-focused coping in significant loss. *Anxiety, Stress, & Coping*, 26(1), 87–102. <https://doi.org/10.1080/10615806.2011.627507>
- Gupta, A., & Singhal, S. (2004). Positive perceptions in parents of children with disabilities. *Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal*, 15(1), 22-35.
- Jess, M., Hastings, R.P., & Totsika, V. (2017). The construct of maternal positivity in mothers of children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 61, 928–938. <https://doi.org/10.1111/jir.12402>
- Klinger, E. (2012). The search for meaning in evolutionary perspective and its clinical implications. In P.T.P. Wong (Ed.), *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* (pp. 23-56). Routledge.
- Lyubomirsky, S. & Lepper, H.S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46(2), 137-155.
- McConnell, D., Savage, A., Sobsey, D., & Uditsky, B. (2015). Benefit-finding or finding benefits? The positive impact of having a disabled child. *Disability & Society*, 30(1), 29–45. <https://doi.org/10.1080/09687599.2014.984803>

- McLaughlin J. (2012). Understanding disabled families: Replacing tales of burden with ties of interdependency. In N., Watson, A., Roulstone, C., Thomas (Eds.), *Handbook of Disability Studies* (pp. 402-413). Routledge.
- Mines, P., Perry, A., & Weiss, J.A. (2015). Predictors of distress and well-being in parents of young children with developmental delays and disabilities: the importance of parent perceptions. *Journal of Intellectual Disability Research*, 59(6), 551-560. <https://doi.org/10.1111/jir.12160>
- Olf, M. (2011). Influence of appraisal and coping following extreme stress. In C.D. Conrad (Ed.), *The handbook of stress: Neuropsychological effects on the brain* (pp.578-596). Wiley-Blackwell.
- Olson, D.H., & Wilson, M. (1982). Family satisfaction scale. St.Paul: University of Minnesota, Family Social Science.
- Park, C.L. (2010). Making sense of the meaning literature: an integrative review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin*, 136(2), 257-301. <https://doi.org/10.1037/a0018301>
- Park, C.L. (2013). Trauma and meaning making: Converging conceptualizations and emerging evidence. In J.A., Hicks & C. Routledge (Eds.), *The Experience of meaning in Life: Classical Perspectives, Emerging Themes, and Controversies* (pp.61-76). https://doi.org/10.1007/978-94-007-6527-6_5
- Peacock, E.J., & Wong, P.T.P. (1990). The stress appraisal measure (SAM): A multidimensional approach to cognitive appraisal. *Stress Medicine*, 6(3), 227-236. <https://doi.org/10.1002/smi.2460060308>
- Pelchat, D., Levert, M.-J., & Bourgeois-Guérin, V. (2009). How do mothers and fathers who have a child with a disability describe their adaptation/ transformation process? *Journal of Child Health Care*, 13(3), 239-259. <https://doi.org/10.1177/1367493509336684>
- Platsidou, M., Mavridou, A., & Daniilidou, A. (submitted). An exploration of discrepancy between global and situational meaning in parents raising a child with a disability.
- Riley, K.E. & Park, C.L. (2014). Problem-focused vs. meaning-focused coping as mediators of the appraisal-adjustment relationship in chronic stressors. *Journal of Social & Clinical Psychology*, 33(7), 587-611. <https://doi.org/10.1521/jscp.2014.33.7.587>
- Şimşir Gökulp, Z. (2023). Examining the association between self-control and mental health among adolescents: The mediating role of resilience. *School Psychology International*, 44(6), 649-667. <https://doi.org/10.1177/01430343231182392>
- Steger, M.F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80-93. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.1.80>
- Vernhet, C., Dellapiazza, F., Blanc, N., Cousson-Gélie, F., Miot, S., Roeyers, H., & Baghdadli, A. (2019). Coping strategies of parents of children with autism spectrum disorder: a systematic review. *European Child Adolescence Psychiatry*, 28(6), 747-758. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-1183-3>

Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ - ΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝ ΛΟΓΩ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ

Βαξεβάνη Βαλεντίνα
Κοινωνική Λειτουργός ΠΕ30
Φράγκος Σταύρος
Κοινωνικός Λειτουργός ΠΕ30

Περίληψη

Η ραγδαία ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών οδήγησε στην εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, μεταξύ αυτών και στην εκπαίδευση. Η παρούσα μελέτη διερευνά τη δυνατότητα εφαρμογής της τεχνητής νοημοσύνης στην άτυπη εκπαίδευση. Σκοπός της έρευνας είναι η ανάδειξη των απόψεων των επαγγελματιών στο πεδίο, αναφορικά με την εν λόγω προοπτική. Επιμέρους στόχοι, η αποτύπωση επιφυλάξεων και η καταγραφή πιθανών δυσκολιών από ένα τέτοιο εγχείρημα. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα βασισμένη στις αρχές της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις και αξιοποιώντας την ανάλυση περιεχομένου. Το δείγμα αποτέλεσαν δέκα επαγγελματίες που εργάζονται στην ειδική εκπαίδευση. Τα ευρήματα παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, υπογραμμίζοντας τη σημασία της τεχνητής νοημοσύνης ως ένα πολλά υποσχόμενο εργαλείο στην ειδική αγωγή. Παράλληλα, διαπιστώνονται προβληματισμοί σχετικά με ηθικά ζητήματα, προκλήσεις και περιορισμούς που πιθανά προκύπτουν, επιτάσσοντας τον κατάλληλο σχεδιασμό προκειμένου το εγχείρημα αυτό να επιφέρει τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα.

Λέξεις κλειδιά: τεχνητή νοημοσύνη, ειδική αγωγή, εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η επιστήμη και η τεχνολογία αναπτύσσονται ταχύτατα, διευκολύνοντας τη ζωή των ανθρώπων σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Καθώς οι νέες τεχνολογίες εξελίσσονται με εκθετικά αυξανόμενους ρυθμούς είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε καλύτερα τον αντίκτυπό τους σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της οικονομίας, της πολιτικής, της επιστήμης και της εκπαίδευσης. Ένας τρόπος χρήσης των καινοτόμων τεχνολογιών στην εκπαίδευση είναι μέσω των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης (TN). Σύμφωνα με το λεξικό Merriam Webster ως τεχνητή νοημοσύνη (TN) ορίζονται τα συστήματα υπολογιστών ή οι αλγόριθμοι που έχουν την ικανότητα να μιμούνται την ανθρώπινη νοημοσύνη για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους (Drigas, Ioannidou, 2012).

Η πρόοδος που σημειώνεται στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης διαμορφώνει το εκπαιδευτικό τοπίο, δημιουργώντας νέες προοπτικές και δυνατότητες για την εκπαίδευση συνολικά. Καθώς αναπτύσσεται το τεχνολογικό και λογισμικό υλικό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εξετάσουν καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας και να αυξήσουν τις διαδραστικές και τεχνολογικές παρουσιάσεις. Δεδομένης της δυνατότητας που έχει η τεχνολογία να προωθήσει τις ακαδημαϊκές δεξιότητες των μαθητών, η σημασία της χρήσης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο. Η τεχνολογία επιτρέπει στους μαθητές να μαθαίνουν όπου και όποτε θέλουν, καθιστώντας απαραίτητη την εφαρμογή της σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (Chen et al., 2020).

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021), η τεχνητή νοημοσύνη έχει μεγάλες δυνατότητες να μεταμορφώσει και να ενισχύσει την εκπαίδευση και την κατάρτιση των μαθητών, των εκπαιδευτικών και του σχολικού προσωπικού. Οι τεχνικές της τεχνητής νοημοσύνης (TN) στην εκπαίδευση υποστηρίζεται ότι συμβάλλουν στη δημιουργία ισχυρών περιβαλλόντων μάθησης και μεγιστοποιούν τις θετικές διαδραστικές εμπειρίες του μαθητικού πληθυσμού. Η εφαρμογή τεχνητής

νοημοσύνης στον εκπαιδευτικό τομέα δύναται, για παράδειγμα, να συμβάλει στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, να αντισταθμίσει τις μαθησιακές ή άλλες δυσκολίες και να στηρίξει τους εκπαιδευτικούς με διαφοροποιημένη ή εξατομικευμένη μάθηση μέσω εφαρμογών εκμάθησης γλωσσών, εργαλείων μετατροπής κειμένου σε ομιλία, αναπαράστασης γνώσεων, έξυπνης διδασκαλίας, καθοδήγησης των εκπαιδευόμενων με βάση την τεχνητή νοημοσύνη και άλλων μέσων.

Επομένως, υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη οι ερευνητές, οι παιδαγωγοί και οι μαθητευόμενοι να έχουν βασικές γνώσεις για την τεχνητή νοημοσύνη και την χρήση δεδομένων, ώστε να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν την τεχνολογία με θετική στάση, κριτικό πνεύμα και δεοντολογικά συνετό τρόπο και να αξιοποιούν στο μέγιστο τις δυνατότητές της.

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας γύρω από το θέμα της τεχνητής νοημοσύνης στην εκπαίδευση, αυξάνεται διαρκώς προς την κατεύθυνση της ειδικής αγωγής (Wu et al., 2006). Τα οφέλη της τεχνολογικής ανάπτυξης με κορωνίδα την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης έχουν συμβάλλει στη βελτίωση των μέτρων που στοχεύουν στη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην εκπαιδευτική διαδικασία και παροχής εξατομικευμένης μάθησης σύμφωνα με τα ατομικά χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες και τις δυσκολίες των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρία.

Ποια είναι, όμως, η έννοια του όρου «Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες και Αναπηρία»; Τι συνιστά τη φοίτηση ενός μαθητή στη μη τυπική εκπαίδευση; Το πεδίο των «Ειδικών Εκπαιδευτικών Αναγκών και Αναπηρίας» καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δυσκολιών που μπορεί να δημιουργήσει εμπόδια κατά τη διαδικασία μάθησης. Στη διεθνή βιβλιογραφία εντοπίζονται διάφορες προσπάθειες εννοιολογικής οριοθέτησης του παραπάνω θέματος, ωστόσο δεν έχει καθιερωθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός από το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, υιοθετήθηκε ο ορισμός που δίνεται από τον Κώδικα Πρακτικής SEND του 2015 (Department for Education and Department of Health, 2015), σύμφωνα με τον οποίο ένα παιδί ή ένα νέο άτομο έχει ΕΕΑ ή αναπηρία εάν παρουσιάζει κάποιου είδους μαθησιακή δυσκολία σημαντικά μεγαλύτερη από τον μέσο όρο της ηλικιακής του ομάδας ή αν έχει κάποιου είδους αναπηρία που το εμποδίζει να κάνει χρήση των εγκαταστάσεων που παρέχονται γενικά σε μαθητές της ίδιας ηλικίας σε σχολεία τυπικής εκπαίδευσης. Βάσει του παραπάνω ορισμού, για τον μαθητή που διαπιστώνεται ΕΕΑ ή αναπηρία απαιτείται η μέριμνα για την παροχή ειδικής εκπαίδευσης.

Η ραγδαία ανάπτυξη των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στον τομέα της ειδικής εκπαίδευσης προάγει τη διαμόρφωση συνεργατικών διαδραστικών περιβαλλόντων και κατάλληλων στρατηγικών μάθησης, συμβάλλει στη βελτίωση της προσβασιμότητας και των μαθησιακών εμπειριών, ενισχύει την εξατομικευμένη διδασκαλία και διευκολύνει τη ζωή των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρία, ρίχνοντας φως στην προοπτική δημιουργίας ενός κόσμου δίχως αποκλεισμούς (Nordin et al., 2023).

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση των απόψεων των επαγγελματιών του πεδίου σε σχέση με την προοπτική σχεδιασμού και υλοποίησης εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στο εκπαιδευτικό σύστημα και την ειδική αγωγή. Η ανάδειξη των δυνατών σημείων της χρήσης τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης σε περιβάλλοντα μάθησης παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες, καθώς και πιθανών εμποδίων και προκλήσεων, θα επιφέρει σημαντικά δεδομένα για το εν λόγω εγχείρημα, τα οποία θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα σε περίπτωση σχεδιασμού κι εφαρμογής αντίστοιχου πιλοτικού προγράμματος από το αρμόδιο υπουργείο και τους υπεύθυνους χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής.

2. Κυρίως μέρος

2.1 Μέθοδος της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη ακολουθώντας ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία στηρίχθηκε στις αρχές της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας. Η συλλογή των δεδομένων